

Farveudtryk

Et farveudtryk er defineret som den eller de mest dominerende kulører på en udsmykning. Alle inventarstykker i et kirkerum, alterudsmykninger såvel som prædikestole, stoleværk og andre inventartyper, har et farveudtryk. Når inventarstykker fra samme periode i mange kirker har det samme farveudtryk, er der tale om et tidstypisk farveudtryk.

Farveudtrykkene fra den danske middelalder har indtil 2010'erne været relativt ubeskrevet. En gennemgang af et repræsentativt udvalg af bevarede bemalinger på kirkeinventar i hele Danmark i forbindelse med udarbejdelsen af Ph.d.-afhandlingen *Dansk kirkeinventars farvehistorie* publiceret 2014 samt gennemgangen af alterudsmykningerne på Sjælland, Fyn og øerne i forbindelse med udarbejdelse af hjemmesiden "Danske kirkeudsmykninger" har identificeret flere tidstypiske farveudtryk.

For perioden fra den tidligste middelalder indtil 1450 er der dog fortsat et meget spinkelt videns grundlag, hvilket skyldes de relativt få bevarede stykker kirkeinventar og de endnu færre fragmentarisk bevarede bemalinger fra denne periode. En undtagelse er de såkaldte 'gyldne altre' fra perioden 1050-1250 udsmykket med relieffer i guld eller forgyldt kobber, hvorved farveudtrykket er *Guld*.

Fra perioden 1450 til 1530 er forholdsvis mange stykker kirkeinventar med bemalinger bevaret. Alterudsmykningerne fra denne periode er fortrinsvis dansk producerede, dog er der i det danske materiale flere importerende altertavler fra Nordtyskland og Nederlandene. I alt er fra perioden 1450 til 1530 identificeret ni tidstypiske farveudtryk. Fem af de ni farveudtryk har forgyldning, således farveudtrykket *Guld*, som et centralt element, og forefindes altovervejende på altertavler. Tre af farveudtrykkene findes udelukkende på alterbordspaneler, og udemærker sig ved at have farveudtryk i en kombination af farverne rød, grøn og hvid. Endeligt ses i perioden farveudtrykket *Delvis malet*, udelukkende anvendt på monstransskabe og stole.

Farveudtryk	Periode ca.	Inventartype	Beskrivelse
Guld	1050-1250	Høj- og sidealtertavle	Altertavler benævnt 'Gyldne altre'. Forgyldningerne består af lueforgyldte kobberplader monteret på træværkerne. Forgyldningerne er ledsaget af mindre partier af rød rammeværk samt rød-, blå- og grønmaledede partier bag påsatte bjergkrystaller.
Guld	1475-1530	Høj- og sidealtertavle	Polerforgyldte altertavler. Forgyldningerne er ledsaget af mindre partier i rød og blå.
Guld-rød	1475-1530	Høj- og sidealtertavle	Polerforgyldte altertavler med røde rammeværk, friser og bagklædninger i 1. stand. Tavlernes 2. stand er præget af rød rammeværk.
Guld-blå	1475-1510	Høj- og sidealtertavle	Polerforgyldte altertavler med blå rammeværk, friser og bagklædninger i 1. stand. Tavlernes 2. stand er præget af blå og rød rammeværk og ofte rød eller forgyldt bagklædning.
Guld-rød-blå	1450-1530	Høj- og sidealtertavle	Polerforgyldte altertavler med rød og blå rammeværk, friser og bagklædninger i 1. stand. Tavlernes 2. stand er præget af blå og rød rammeværk og ofte rød eller forgyldt bagklædning.
Guld-sort	1480-1540	Høj- og sidealtertavle	Polerforgyldte altertavler med sort rammeværk i 1. stand. Tavlernes 2. stand var ligeledes præget af sort rammeværk. Tavlerne er af nederlandsk eller nordtyske oprindelse.
Rød-grøn	1500-1530	Alterbordspanel	Alterbordspaneler med rammeværk i rød og grøn. Det centrale motiv ligeledes præget af rød og grøn.
Rød-hvid	1500-1530	Alterbordspanel	Alterbordspaneler med rammeværk i rød og hvid. Det centrale motiv ligeledes præget af rød og hvid.
Grøn-hvid	1500-1530	Alterbordspanel	Alterbordspaneler med rammeværk i grøn og hvid. Det centrale motiv ligeledes præget af grøn og hvid.
Umalet	1450-1550	Monstransskabe og stole	Monstransskabe og stole står umalede dog med mindre bemalede partier, eksempelvis relieffer, foldeværk eller bagklædninger bag snitværk

Oversigt over tidstypiske farveudtryk på alterudsmykninger fra 1050-1550

For oversigtlighedens skyld er nedenfor vist tidstypiske farveudtryk på kirkeinventar fra reformationen til i dag.

Farveudtryk	Periode ca.	Inventartype	Bemærkning
Blå	1700-1710	Alle	
Blå	1760-1800	Alle	
Blå	1840-1870	Alle	
Blå	1900-2010	Alle	
Brun	1550-1620	Alterbordspaneler	Masurådring
Brun	1600-1770	Alle	
Brun	1730-1770	Alle	Marmorering og ådring
Brun	1840-1930	Alle	Ådring
Grøn	1550-1580	Alle	
Grøn	1690-1800	Alle	
Grøn	1920-2010	Alle	
Grå	1600-1800	Alle	
Grå	1730-1790	Alle	Marmorering
Grå	1910-1940	Alle	
Grå-hvid	1800-1860	Alle	
Guld	1830-1850	Alle	
Guld	1890-1930	Alle	
Gul	1960-2010	Alle	
Hvid	1820-1850	Alle	
Rød	1580-1610	Alle	
Rød	1690-1800	Alle	
Rød	1900-2010	Alle	
Rød-grøn	1600-1700	Altertavler og prædikestole	
Delvis malet	1550-1660	Alle	
Umalet	1580-1670	Alle	
Umalet	1740-1780	Alle	
Umalet	1850-1910	Alle	
Umalet	1950-2010	Alle	

Oversigt over tidstypiske farveudtryk på kirkerudsmykninger fra reformationen til nutiden

For yderligere information om historiske farveudtryk for dansk kirkeinventar henvises til *Dansk kirkeinventars farvehistorie. En kronologisk og kontekstuel undersøgelse med Nationalmuseets Antikvarisk-Topografisk Arkiv som indsamlingskilde*, Ph.d.-afhandling, Karin. V. Kristiansen, 2014 og *Den farverige kirke*, Karin. V. Kristiansen, Syddansk Universitetsforlag, 2022/2023.

Farveudtryk 'Blå', Altertavle med bemaling fra 2001, Ulbølle Kirke

Farveudtryk 'Brun', Prædikestol med bemaling fra 1679, Brabrand Kirke

Farveudtryk 'Grøn', Prædikestol med bemaling fra 1770, Bedsted Kirke

Farveudtryk 'Grå', Altertavle med bemaling fra 1703, Tranderup Kirke

Farveudtryk 'Grå-hvid', Altertavle med bemaling fra 1816, Øster Hæsing Kirke

Farveudtryk 'Guld', Altertavle med bemaling fra 1850-1900, Nørre Broby Kirke

Farveudtryk 'Gul', Altertavle med bemaling fra 1973, Føns Kirke

Farveudtryk 'Hvid', Prædikestol med bemaling fra 2000-2010, Vedbæk Kirke

Farveudtryk 'Rød'. Altertavle med bemaling fra 1691, Eggeslevmagle Kirke

Farveudtryk 'Rød-Grøn', Altertavle med bemaling fra 1603, Sædinge Kirke

Farveudtryk 'Delvis malet', Korstol med partiel bemaling fra 1969, Kongsted Kirke

Farveudtryk 'Umalet', Korstol fra 1512-1529, Holmstrup kirke